

Arşiv Belgeleriyle Dârülelhan

Erhan ÖZDEN¹

DOI: 10.26650/CONS438603

Öz

Dârülelhan, Osmanlı Maârif Nezareti bünyesinde açılmış olan ilk resmi müzik okuludur. Tâlimatnâme, ders programları, okul binası ve eğitim kadrosu gibi gerekli düzenlemelerin bir kaç ayda tamamlanmasının ardından 1916 yılında faaliyete başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Dârülelhan'ın kurulduğu yıllarda I. Dünya Savaşı'nı kaybetmek üzeredir. Bu nedenle Dârülelhan'ı Avrupa'daki müzik okullarından ayıran en önemli özelliklerden biri, devletin büyük sıkıntılar içinde olduğu bir dönemde kurulmuş olmasıdır. Savaşın ağır şartlarında yeni kurulmuş bir konservatuvar olarak eğitime başlayan Dârülelhan, Türk müzik eğitiminde önemli bir rol üstlenmiştir. "Nağmeler Evi" anlamına gelen Dârülelhan, Türk müzik eğitimimize kazandırmış olduğu yöntem, program, icra disiplini ve notasyon çalışmaları ile günümüz konservatuvarlarına örnek teşkil etmiş ve Avrupa'da yürütülmekte olan müzik eğitimi yöntemlerinin ülkemizde uygulanması sağlamıştır. Özellikle Türk müziği eğitim sistemine pedagojik yaklaşım ve sistemli çalışmalar getirmiş olan Dârülelhan, klasik Türk müziğinin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müzik Eğitimi, Konservatuvar, Dârülelhan

ABSTRACT

Dârülelhan in Archive Documents

Dârülelhan is the first official music school opened under the Ottoman Ministry of National Education This the school opened in 1916, after completing the necessary arrangements such as legislation, curriculum, school building, and appointment educational staff in a few months. When Dârülelhan was founded, the Ottoman Empire was about to lose World War I. Therefore, one of the most important characteristics distinguishing Dârülelhan from music schools in Europe is that the state was established in a time of great difficulty. Dârülelhan, which started training as a newly established conservatory under severe conditions of war, played an important role in Turkish music education. Dârülelhan, which means "house of melodies", has set an example for today's conservatories with the method, program, performance discipline, and notation studies that it has brought to our Turkish music education and has enabled the implementation of music education methods in Europe. It has played an important role in passing classical Turkish music to future generations thanks to the pedagogical approach and systematic studies that it has brought to the Turkish music education system in particular.

Keywords: Music Education, Conservatory, Dârülelhan

¹Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk Din Müsikisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Erhan Özden,
İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk
Din Müsikisi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta/E-mail: erhan.ozden@istanbul.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 19.10.2017

Kabul tarihi/Accepted: 04.06.2018

Atıf/Citation: Özden, E. (2018). Arşiv belgeleriyle dârülelhan. *Konservatoryum - Conservatorium*, 5(1), 97-130.
<https://doi.org/10.26650/CONS438603>

EXTENDED ABSTRACT

Dârülelhan is the first official music school to be opened under the Ottoman Ministry of National Education. After completing the necessary arrangements such as legislation, curriculum, school building, and educational staffing in a few months, the school started in 1916. When Dârülelhan was founded, the Ottoman Empire was about to lose World War I. Therefore, one of the most important characteristics that distinguishes Dârülelhan from music schools in Europe is that this school was established at a time of great difficulty. Dârülelhan, which started training as a newly established conservatory under severe conditions of war, played an important role in Turkish music education.

Dârülelhan, which means “house of melodies”, is an example for current conservatories with the method, program, performance discipline, and notation studies that has brought to our Turkish music education and has enabled the implementation of music education methods in Europe. It has played an important role for transferring classical Turkish music to future generations thanks to the pedagogical approach and systematic studies that has brought to the Turkish music education system in particular. Many important musicians were trained in Darülelhan, where many legendary musicians served as tutor in it, such as Tanbûri Cemil Bey, İsmail Bey, Zekâizade Ahmet Bey (Irsoy), Lavatacı Andon, Ali Rifat Çagatay, Abdulkadir Töre, Kâzım Uz, Rauf Yekta Bey, and Levon Hancıyan.

In the Second Constitutional Era, Sultan Sultan V. Mehmet Reşad, who became the sultan after Sultan Abdülhamid, experienced the most difficult days of the Ottoman Empire for nine years. In this period, wars such as the Second Balkan War, Tripolitan War, World War I, and the Çanakkale Victory occurred. During Sultan Reşad’s period, there were two important developments that closely related to the Ottoman art life the schools of music and theater that were opened with the support of the Sultan. These schools, called Dârülelhan (House of Melody) and Darülbedayi (House of Beauties), are the first schools in their fields. Dârülelhan, which has an important place in Ottoman music education and was founded with the support of V. Mehmed Reşad, will be eloquently discussed in this article.

Dârülelhan, established as the first official conservatory under the Ottoman Ministry of Education, is an important institution that provides the daily reach of the Turkish music education system. Since the beginning of its education in 1916, thousands of pieces of

Turkish music have been saved from being forgotten and passed to future generations. Thus, it is necessary to see Dârülelhan as not only a conservatory but also as one of the most important elements for revival of Turkish music. Dârülelhan, which was established under the severe conditions of World War I, played an important role in creating music history with its method and modern education approach in the field of Turkish music. In addition to these artistic activities, the journal titled “Dârülelhan Şuûnu” was published by Darulelhan. This journal provided many articles published for the purpose of academically examine to Turkish music.

Unfortunately, there is no serious source except for a few articles about Dârülelhan that has vital importance for Turkish music education and classical work transfer. This can be seen as a huge deficiency in the examination of the period of music education. Dârülelhan has played an important role in transferring classical Turkish music to future generations thanks to its pedagogical approach and systematic studies, which it brought to the Turkish music education system in particular. Many musicians have been educated in tis school, including important artists such as Zekâizade Ahmet Bey (Irsoy), Rauf Yekta Bey, Ali Rıfat Çağatay, Tanbûri Cemil Bey, İsmail Hakkı Bey, Levon Hancıyan, and Faize Ergin. This study was based on Ottoman archival documents related to Dârülelhan. Most of these documents, which will be published for the first time, have great importance in terms of Turkish musical history.

Giriş

Osmanlı'nın maârif politikası XIX. yüzyılın sonlarına doğru şekillenmeye başlamıştır. Bu döneme kadar halkın alışık olduğu medrese eğitimiyle maârifin getirmeye çalıştığı modern eğitim düzeni arasında bir birlik sağlanamamıştır. Bu da bazı reformların gecikmesine neden olmuştur. Özellikle mûsikî alanında bir öğretmen okulunun bulunmaması maârifte verilen müzik derslerini olumsuz yönde etkilemektedir. Müzik öğretmenleri, yurtdışında eğitim görmüş ya da *sultânî*¹ ve normal öğretmen okulunu bitirmiş olan mûsikîşinaslar arasından seçilmekteydi.

Yeni açılan okullarda profesyonel bir mûsikî eğitiminin verilebilmesi için öncelikli olarak maârifin öğretmen sorununu çözmesi gerekmektedir. 1916 yılında profesyonel bir *mûsikî muallim mektebi*² kurulmasına karar verilmiştir. Okulun açılması bir takım olayların sonucunda gerçekleşmiş ve yetkililerin bu konuda göstermiş olduğu hassasiyet tamamen siyasi bir tutumdan kaynaklanmaktadır. Dârüelhan savaş ortamında kurulmasına rağmen ilk yıllarında büyük ölçüde desteklenmiştir. Ayrılan bütçe Osmanlı'nın mali durumu açısından oldukça önemli bir meblağ tutmaktadır.

Dârüelhan'ın Kuruluşu

Dârüelhan'ın kurulmasında ve teknik gelişiminde Dârülbedâyi'deki mûsikîşinasların önemli katkıları olmuştur. Bunların başında Abdülkadir Töre gelmektedir. Abdülkadir Bey I. Cihan Harbi'nin başladığı yıllarda *maârif nezâretine* bir lâyiha (tasarı) sunarak “Türk Mûsikî Mektebi” kurulmasını önermiştir. Yazılan dilekçede Avrupa'nın gelişmiş müzik eğitimi ve temsil gücünün yanında yetersiz görülen Türk mûsikîsinin acilen bir eğitim kurumuna ihtiyacı bulunduğu belirtilmektedir. Ne var ki savaşın doğurduğu olumsuz atmosfer buna imkan vermemektedir. Tam bu sırada Almanya'da Batı müziği konseri vermekte olan Zeki Bey yönetimindeki *Mızıkayı Hümayûn* heyetinin yaşadığı olumsuz tecrübe Türk müziği okulunun önündeki engelleri kaldırmıştır. Olay şöyle gerçekleşir:

Müttefikimiz Almanya ile olan kültürel münasebetlerimiz gereği *Mızıkayı Hümayun* heyeti bir konser vermek üzere Berlin'e gider. Bu topluluğun Batı müziği icrâsını pek beğenmeyen Alman dinleyiciler Türk mûsikîsinden örnek eser çalınmasını isterler.

1 Bizzat sultanın desteğiyle açılmış olan okullardır. Bunlar lise dengi okullar olsalar da daha yüksek seviyede eğitim verilmekteydi.

2 Musiki Muallim Mektebi Talimatnamesi, 1341/1925

Heyetin çalgıları ve icrâ üslûbu Türk mûsikîsi için uygun olmadığından bu istek yerine getirilemez. Mızıkayı Hümâyûn heyeti yurda döndükten sonra olay İstanbul'da duyulur ve Almanların Türk müziği dinleme istekleri şaşkınlıkla karşılaşılır. Mahcubiyetin de vermiş olduğu refleksiyle harekete geçen yetkililer bir mûsikî okulu açılmasına karar verirler. Okulun *maârif nezâretine* bağlanması ve bütün sorumluluğun nezâret tarafından üstlenmesi kararlaştırılır (Ergin, 1942, s. 1310). Daha önce maârife konuyla ilgili bir lâyiha sunmuş olan Abdülkadir Bey'le irtibata geçilerek mûsikî okulunun açılması için gerekli çalışmalara başlanır.

İlk Heyet

Müzik okulunun açılabilmesi için dönemin akademik bakış açısına sahip bir heyet ile toplantı yapılmasına karar verilir. Bu toplantıya başta Abdülkadir Bey olmak üzere on kişilik bir müzik otoritesi davet edilmiştir. Heyet başkanlığına Dârülelhan'a uzun yıllar hizmet etmiş olan Yusuf Ziya Paşa getirilmiştir. Yusuf Paşa bürokratlığının yanı sıra mûsikî ve edebiyatta eserler vermiş olan bir Osmanlı entelektüelidir. Dârülelhan'ın bu ilk toplantısına ait tezkire ve toplantı tutanağı aşağıdadır.³

Toplantı Tutanağı:

İlk İctimâî Perşembe günü meclis maârif odasında

Mûsikî muallimlerinden Zeki ve Zâtî Beyler dahî sonradan idhâl edildi.

<u>Ziya Paşa</u>	<i>Washington Sefiri Esbaki</i>	<i>Reis</i>
<u>Ali Rifat Bey</u>	<i>Meşâhir-i Mûsikîşinasanımızdan</i>	<i>Reis-i Sani</i>
<u>Hafız Ahmed Efendi</u> (<i>Eyüp Bahariye Dergahı</i> <i>Serkudümzeni</i>)	<i>Zekaizâde Meşâhir-i Mûsikîşinasanımızdan</i>	<i>Âzâ</i>
<u>Cemil Bey (Aksaray civarından)</u>	<i>Meşâhir-i Mûsikîşinasanımızdan</i>	<i>Âzâ</i>
<u>Abdülkadir Bey</u>	<i>Meşâhir-i Mûsikîşinasanımızdan</i>	<i>(Hariciye Evrak Kalemi</i> <i>Hulefâsından)</i>
<u>İsmail Hakkı Bey</u>	<i>Mûsikî Muallimlerinden (Dârümuallimat)</i>	<i>Âzâ</i>
<u>Levon Efendi</u>	<i>Meşâhir-i Mûsikîşinasanımızdan</i>	<i>Âzâ</i>
<u>Andon Efendi</u>	<i>Meşâhir-i Mûsikîşinasanımızdan</i>	<i>Âzâ</i>
<u>Kâzım Bey</u>	<i>Bezm-i Âlem Muallimlerinden</i>	<i>Âzâ</i>
<u>Komidasi Efendi</u>		<i>Meşâhir-i</i> <i>Mûsikîşinasanımızdan</i>

3 Abdülkadir Bey'e gönderilen tezkire için bk. BOA, MF. ALY, 173/26-5.

- 1) *Mekâtipte mûsikînin hüsn-i tâlimi*
- 2) *Asar-ı eslâfîn ihya ve muhâfazası*
- 3) *Anadolu milli terennümatına göre milli bir mûsikî tâlimi*
- 4) *Muallim yetiştirilmesi*

Gayesiyle çalışmak üzere zevattan bir heyet-i fenniye teşkil için tezkire

12 Haziran 1332 (25 Haziran 1916) (BOA, MF. ALY, 173/26-8)

Dârüelhan Programı ve Talimatnâmesi

Dârüelhan'ın açılması için mevzûat gereği yazılması zorunlu olan tâlîmatnâme ve program çalışmalarına haziran ayında (1916) başlanmıştır. Ziya Paşa başkanlığında gerçekleştirilen ilk toplantıda tâlîmatnâme ve programın hazırlanması için karar alındığı yukarıdaki tutanakta belirtilmiştir. Dört sınıftan oluşacak okulun her sınıfı için mûsikî encümeni tarafından ayrı bir müfredat hazırlanmıştır. Ağırlıklı olarak Türk müziğine yönelik bir program karşımıza çıkmaktadır. Müfredatta ayrıca armoni, solfej ve nota gibi Batı müziğinin öğretildiği temel dersler de görülmektedir. Dört senelik Türk müziği eğitim müfredatında, nazariyat, repertuar, çalgı eğitimi ve dini mûsikî dersleri yer almaktadır. Müfredat bilgileri Dârüelhan'da tam teşekküllü bir konservatuvar programı uygulandığını göstermektedir.⁴

12 Haziran'da yapılan ilk toplantının ardından hazırlanan tâlîmatname ve program 4-5 ay gibi kısa bir sürede tamamlanmıştır. İlk toplantıda oluşturulan mûsikî encümeni Dârüelhan'ın açılması için gerekli olan tâlîmatname ve programı büyük bir titizlikle hazırlamışlardır. Maddeler incelendiğinde okulda verilecek mûsikî eğitimiyle ilgili her ayrıntının düşünüldüğü görülmektedir. Mûsikî encümeni tarafından yazılan tâlîmatname ve program, aralarında Abdülkadir Bey'in de bulunduğu mülkiye ve maârif dâiresi mensubu bir şûra tarafından gerekli düzeltme ve ilaveler yapıldıktan sonra o dönemki bakanlar kurulunun onayına sunulmuştur.⁵

4 Program için bk. Toker ve Özden (2013, s. 118).

5 Abdülkadir Töre'nin elimizde başka bir imzası bulunmadığından tezkiredeki imzayla karşılaştırma yapılamamıştır. Ancak adı geçen şûrada yer alan Abdülkadir Bey'in Abdülkadir Töre olma ihtimali yüksektir.

ŞÛRAYI DEVLET
MÛLKÎYE VE MAÂRİF

Mûsikî encümeni tarafından kaleme alınıp meclis-i kebir-i maârifce bazı tadilât ve tashihat ve ilâvât icrâ kılınmış olan (mûsikî encümeni ve Dârülelhan) tâlîmatnâmesi ile Dârülelhan programı lâyihalarının takdim kılındığından bi'l-bahis mer'iyetine müteallik muâmelenin ifâsını mutazammîn maârif-i umûmiye nezâretinin şûra-i devlet havale buyurulan 10 Teşrîn-i Evvel 1332 tarih ve 963 husûsî 21736 umûmî adedli tezkiresi ve mezkûr tâlîmatnâme ve program mülkiye ve maârif dâiresinde kırâat olundu.

Sâlifülbeyân lâyihalara nazaran mûsikî sanatının ilmi bir surette tâlim ve tedrisi ve mûsikîye ait âsar-ı mutebere-i eslâfın neşr ve ihyası ancak maârif nezâretince erbab ihtisâsından mürekkebe bir mûsikî encümeni teşkil ve Dârülelhan namıyla bir mûsikî mektebi küşad edildiği anlaşılıp memleketimizce ilk defa vukû' olan şu teşebbüs-i terakkî-perverâne takdire şayan ve lâyihaları mündericâtı temin-i maksada kâfi görülmüş olup tâlîmatnâme lâyihasının ünvanı tahrir ve dördüncü ve beşinci maddeleri münasebet hasebiyle tevhid ve mektebe girecek talebenin maksad-ı duhüllerine dâir olup tabii ve zâid görülen yirminci maddesi tayy ve madde numaraları ona göre tertib ve gerek bu lâyiha gerek diğer lâyiha ibârece bazı tashihat icrâ olunarak birer nüsha-yı musahhaha mübeyyезesi nassen takdim kılınmakla olbabda emrû ferman hazreti min-el-emindir.

24 Teşrîn-i Sâniânî 1332 (7 Aralık 1916)

Âzâdan	Âzâdan	Âzâdan	Âzâdan
Mümtaz Bey	Rafet Bey	Abdülkadir	Seyyid Muhammed Yahya
(Memuren Taşra)	(Müzakeresinde bulunmadı)		

Âzâdan	Mülkiye ve Maârif Dâiresi Reisi Sânisî
Abdullah	(Ebubekir Hazım)

Mühür

Şûra-yı Devlet (BOA, DÜİT, 22/2-2).

Yukarıdaki şûra-yı devlet kararı dîvân-ı hümâyûnun (Bakanlar Kurulu) onayına gönderilerek gerekli izin alınmıştır. Aralarında sadrâzam ve şeyhülislamında bulunduğu dönemin bakanlar kurulu, Sultan V. Mehmed Reşad'ın onayını alarak on beş gün gibi kısa bir sürede olumlu cevap vermiş ve Dârülelhan'ın açılması için gerekli resmi düzenlemeler tamamlanmıştır. Okul için hazırlanan tâlîmatname oldukça ayrıntılı ve açık bir üslûpta yazılmıştır.⁶ Dersler başladıktan sonra verilen müfredat mûsikîye ait temel derslerin tamamını kapsamaktadır. Ses ve sesin özellikleri, mûsikî tarihi, makam, usûl, nota, solfej, çalgı dersleri, dini mûsikî, Batı mûsikîsi ve edebiyat gibi bu alanda verilmesi gereken tüm derslerin programda yer aldığı görülmektedir.

6 Talimatname için bk. *Takvim-i Veka-yi* (1335/1917), BOA, DÜİT, 22/3.

Dârüelhan İç Tüzüğü

Program ve tâlîmatnamenin yanı sıra okul içerisinde uyulacak kuralların ve programla ilgili düzenlemelerin yer aldığı bir iç tüzük hazırlanmıştır. Tüzüğün yirmi beş maddesi programla ilgili düzenlemelerden oluşmaktadır. Sonraki maddelerde öğrenci, hoca ve memurun uyması gereken kurallar belirtilmektedir. Bu kurallar arasında derslerin zamanında yapılması, öğrencinin devam durumu ve okul içine giriş-çıkış düzeni gibi maddeler yer almaktadır.

Tâlîmat-ı Dahiliye

- 1. Bend:** *Muallim-i evvel ve nota muallimi ve serâhenk vazîfeleri tevhd edilmiştir. Bu vazîfeleri ifâ eden baş muallim ünvanını hâizdir.*
- 2. Bend:** *Temcîdât (solfej) kavâidini tâlim eden zat aynı haysiyet ve îtibarla baş muallim ünvanını hâizdir. Bunlar zevî'l-hâce encümenin tensibiyle yek diğeriyle istihkâk ifâ ederler.*
- 3. Bend:** *Muallim muâvinlerine muallim ünvanı verilmiştir. (Bu ünvana kesb-i istihkâk zürde münderic madde-i muvakkata ahkâmına riâyet şartıyla mukayyedir).*
- 4. Bend:** *Baş muallim encümenle tasdikine iktiran eden âsarı tahrîr ve bunları işbu tâlîmat ile mevzû usûl ve kavâide tevfiken tâlim ve tâlim edilmiş olan âsârın bir tarz-ı müstahsen terci' ve terdidî husûsunda haber imkâna isâl için cumhuren müzâkereler icrâ etmek vazîfesiyle mükellef olduğu gibi, âsarı tâlim ve müzâkereden meşk etmekte olduğu eserleri tasdik edilmiş olan notalarına bakarak tâlim etmeye mecburdur.*
- 5. Bend:** *Encümen tasdikine iktiran eden âsar tâlime mübâşerette bir hafta evvel nota levhasına tahrir edilerek talebe tarafından istinsah edilecektir ve bir eserin tâlimine mübâşeret tarihi müdürler tarafından zabt olunarak encümene bildirilecektir.*
- 6. Bend:** *Talebenin istinsah ettikleri âsârın notalarını gözden geçirip hatâiat-ı vakıa-yı tashih etmek evvel emirde muallimlere ve derece-i sâinde sersazendelere muhavveldir.*
- 7. Bend:** *(Hanende ve Sazendeler İçin) Fasillara mahsûs olarak istinsâh ettirilecek eserler müdürler nezdinde hıfz olunacaktır. Fasil veya müzâker günleri hangi eser okunacak ise notası müdürlerden telep olunacak ve meşkin hitamından sonra yine müdürlere iâde kılınacaktır.*
- 8. Bend:** *Fasl-ı müsikî için emr-i tâlim talebe takım edilerek baş muallimin ve talebenin önlerinde notalar mevzû olduğu halde icrâ edilecektir. Takım haricinde bulunanlar sıraları gelinceye kadar kezâlik önlerinde notalar mevzû olduğu halde dershanede hazır bulunacaklardır. Dershaneyi terk edenler hakk-ı huzur alamazlar.*
- 9. Bend:** *Her takıma tâlim için birer çaryek saat tahsis kılınmıştır. Bu müddetten sonra diğerk takımın tâlimine ibtidâr olunur. Ancak bir veya iki takım edebilecek kadar talebe adedi mefkud ise ders saati mevcut olan talebeye hasr edilir. Evvelce tâlimi icrâ edilen takım yedinci bendde gösterildiği üzere dershaneyi terk edemez ve bend-i mezkûr mevzû kâide vechile dersi itmâm ederler.*
- 10. Bend:** *Meşkların nota ile icrâsı mukarrer olduğu cihetle bir eserin emr-i tâlimi iki veyâhut üç derste ikmal edilecektir.*
- 11. Bend:** *Sazendelerin tâlimi mufassal meşruh üzere muallimleri tarafından icrâ olunur ancak muallimlerin yeniden tâlim edilmekte olan bir eseri lâyı-ı vech üzere terci' ve edâ etmek husûsunu iyice anlamaları için baş muallimin derslerinde hazır bulunmaları ve bunları münferiden, bir kere baş muallimin huzurunda bidâyetinden nihâyetine kadar sazlarıyla edâ etmeleri muktezidir.*
- 12. Bend:** *Meşk edilmekte olan eserin tâlimi hatim buluncaya kadar her meşkten evvel husûsi müzâkereler icrâ edilir. Bu husûsi müzâkereler hanendeler kısmında serhanende ve sazendeler kısmında*

sersazende tarafından icrâ edilir.

- 13. Bend:** Serhanende nezaretiyle gösterilen tedrisat senelerine ait usûlleri hanende ve sazandeler kısımlarında her ikisine tâlim eder.
- 14. Bend:** Bir eserin tâlimi hatim bulduktan sonra hanende ve sazende her iki kısım birleşerek sersazendenin idaresi tahtında müceddeden müzâkerelere bed' olunur.
- 15. Bend:** Gerek bu müzâkerelere ve gerek baş muallimin idaresiyle cereyan edecek umûmî müzâkerelere mübaşeretten evvel derece-i evvelde olan muallimler ve derece-i sanide serzazandeler faslıda mevcut sazların meşk-i vahid üzere ahenk edilmiş olmalarına vakit ve ihtimâm edecektir.
- 16. Bend:** Umûmî müzâkereler baş muallimin idaresi tahtında cumhûren icrâ olunur. Bu müzâkereler esnasında bilcümle muallimlerin birlikte icrâyı ahenk etmeleri lâ-büddür. Hilafında hareket edenler hakkında kiste'l-yevm icrâ edilir.
- 17. Bend:** Umûmî müzâkereler bir haftanın mürurundan sonra hulûl edecek ilk fasl-ı mûsikî yevm-i mahsûsa mûsâdif olan günde baş muallim tarafından icrâ edilir. Bu müzâkerelere mahsûs olan günlerde faslı mûsikî dersleri tâtil edilir.
- 18. Bend:** Umûmî müzâkereler yevm-i mahsûsda behemehâl icrâ edilecek icâbı takdirinde bir nice saat imtidad edecektir.
- 19. Bend:** Müzâkerelere mübaşeretten bir çayrek saat evvel sazların güzelce ahenk edilmiş olmaları elzemer. On dördüncü bendde gösterildiği üzere sazların ahengine dikkat ve ihtimam sersazendeye muhavveldir.
- 20. Bend:** Umûmî müzâkereler esnasında veya fasıl okunurken bir sazın ahengini tashih iktizâ eder ise dersane haricinde tashih edilecektir.
- 21. Bend:** Bir eseri münferiden teganni veya sazıyla edâ edemeyenler mümârese ile meleke hasıl oluncaya kadar umûmî müzâkerelere iştirak edemezler fakat sâmiin sırasında müzâkerede hazır bulunmaları elzemdir. Bu gibiler konser verilineceye kadar meleke hasıl edemezler ise konsere iştirak hakkından mahrum olurlar.
- 22. Bend:** Faslı mûsikîye dahil olmayan mektep talebelerinin umûmî müzâkerelere sâmiin sırasında bulunmaları muktezidir.
- 23. Bend:** Esna-yı tâlimde ve husûsi müzâkerelerde haricden hiç kimse bulunmaz.
- 24. Bend:** Umûmî müzâkerelere hariçten hazır bulunacakların adedi dört ve nihâyet beşi tecavüz edemez. Bunların dahi evvelce mezuniyete mahsus istihsâl etmeleri şartıyla huzuru mücâz edilir.
- 25. Bend:** Meşk edilmiş ve edilmekte bulunmuş olan âsârın notaları tab' olup matbaadan gelinceye kadar hariçten hiç bir ferde verilemez ve hariçten hiç kimseye tâlim edilemez. Hilafında hareket edenler mesul olurlar.

Mevâdd-ı Mütferri'a

- Dârülelhan memûrini müstahdemini bilâ istisnâ evkat-ı muayyenesinden evvelce mektebde bulunması mecbur olup bir mâzeret-i meşru'a tahakkuk etmedikçe serd edilecek her türlü ağdar ve beyânat makbûl ve meşrû add olunamaz.
- Bir mazeret-i meşru'a olmayarak derste bulunmayanlardan bilâ istisnâ kaste'l-yevm icrâ edilir.
- Muallimler ders zamanının hulûlüne kadar kendilerine tahsîs olunan odada bulunurlar.
- Her yerde vâcibü'l-i'tin olan âdab-ı umûmiyenin Dârülelhan dahilinde dahî bittabi hüsn-ü muhâfazasına bilcümle memûrin ve müstahdîme ve talebe ve talebât tarafından dikkat edilecektir.
- Bir maslahat zımında olmayarak müdürlerin odalarında ictimâ ve akd-i meşveret memnûdur.
- Hariçten hiç kimse mektebe giremez. Talebenin ebeveyni ve müteallikati müdürlerden mezuniyet istihsalinden sonra talebeyi görebilirler.
- Mektebin malı olan sazlar ile mektebe ait eşya ve kitap ve notalar vesâire hiçbir bahâne ile mektep haricine çıkarılamaz.
- İşbu tâlimatın icrâsına dikkat ve ihtimam müdürlere muhavvel olmakla hilâfında hareket edenlerden nâmı her kim olur ise olsun mektebin vukûat kayıt defterine kayıt edilmek üzere encümen riyâsetine

bildirilecektir. Muhâlif hareketten temerrüd edenler hakkında edilecek muâmele encümence bâ-teâmül maârif umûmiye nezâretinden istifzan olunacaktır.

Madde-i Muvakkata

- *İşbu tâlîmatın mevki icrâyı vaz' tarihinden itibâren nihayet bir aya kadar muallim muâvinleri tâlim etmekte oldukları sazlara mâhsûs olarak tanzim etmek mecburiyetinde oldukları hâlde henüz tanzim ve tertib etmedikleri emsile mecmuasını (metod) encümene ibraz edemedikleri hâlde muallimlik ünvanını ihrâz edemezler.*
- *Kezâlik gelecek sene-i tedrisi emsilelerini dahi encümen tarafından tâyin edilecek müddet zarfında i'tâ etmeyen muallimlerden maârif nezâretinden bade'l istizân idâme-i memuriyetlerine hitam verilir ve yerlerine emsile tanzimine muktedir olanlar intihâb ve tâyin olunur.*

28 Şubat 1334 (28 Şubat 1918) (BOA, MF. ALY, 173/26-89).

İlk Hocalar

Mûsikî encümeni ve Dârülelhan heyeti belirlenirken akademik bakış açısına sahip müzik adamları göreve davet edilmişlerdir. Zira Dârülelhan sıradan bir okul değildi. Kurulmasındaki en önemli amaç Türk müziğinin temsil gücünü artıracak bir programın uygulanmasıydı. Unutulmaya yüz tutmuş eserlerin notaya alınması, öğrencilere sahne adabı kazandırılması hedefler arasındaydı. Bundan dolayıdır ki Dârülelhan heyeti, alanında uzman ve pedagoji sahibi hocalardan seçilmişlerdir. Sonraki yıllarda heyete yeni isimler katılmıştır. Bunlardan bazıları görevi bırakmış yerlerine yenileri gelmeye devam etmiştir.

Dârülelhan'ın kurulduğu 1916 yılında okulun idari heyeti ve hocaları aşağıdaki gibidir:

1) Yusuf Ziya Paşa (Başkan)	7) Andon Efendi (Lavta Muallimi)
2) Ali Rıfat Çağatay (Başkan Yardımcısı)	8) Ahmet Irsoy (Dini Mûsikî Muallimi)
3) İsmail Hakkı Bey (Baş Muallim)	9) Kâzım Uz (Batı Müziği)
4) Abdülkadir Töre (Nazariyat Muallimi)	0) Zâtî Bey (Batı Müziği)
5) Rauf Yekta Bey (Musikî Tarihi)	11) Levon Efendi (Repertuvar)
6) Cemil Bey (Tanbûr Muallimi)	12) Komidasi Efendi (Repertuvar)

Yukarıdaki heyete zaman içinde başka hocalar da eklenmiştir. İdare heyetinin başında bulunan Yusuf Ziya Paşa başkanlık görevini uzun yıllar sürdürmüştür. Ali Rıfat Çağatay bir süre sonra başkan yardımcılığı görevinden ayrılmış, Zekâizâde Ahmet

Efendi (Irsoy) ise bir problem nedeniyle istifa etmiştir. Rauf Yekta Bey ilk encümen heyetinin arasında görünmezken bir süre sonra öğretim kadrosu ve tasnif heyetinde yer almıştır. Zekâizâde Ahmet Efendi'nin yaşadığı olay sanat ahlakı açısından adeta bir ders niteliğindedir.

Zekâizâde Ahmed Bey'in (Irsoy) encümen reisi Ziya Paşa'yla yaşadığı meşhur “fa diyez” meselesi yüzünden istifa ettiği bilinmektedir. Ziya Paşa, Dellalzâde'ye ait yegâh makamındaki “*Gönül ki aşk ile pür sinede hazine bulur*” eserinin bir “aşk ile” sözünün melodisinde fa notasının eviç (fa #) olduğunu savunmaktadır. Ancak eseri babası Zekâî Dede'den, onun da bizzat Dellalzâde'den geçtiğini belirten Ahmet Efendi notanın acem (fa naturel) olduğunda ısrar etmektedir. İki müzik adamı da geri adım atmadığından sorun çözülememiştir. Sonunda eser Ziya Bey'in dediği gibi fa # olarak kayda geçmiştir. Ancak durumu içine sindiremeyen Hafız Ahmet Bey eseri fa # olarak okursa babası ve Dellalzâde'nin ruhlarının incineceğini belirterek Dârülelhan'daki görevinden istifa etmiş, Yusuf Ziya Bey'in başkanlığı bitene kadar da okula dönmemiştir (Özcan, 2007a, s. 133).

Dârülelhan İnâs Kısmının 1921 Yılındaki Öğretmen Kadrosu:

DÂRÜLELHAN İNÂS KISMI MÜDİRİYETİ

D///ârülelhan İnâs (Bayanlar) Kısmının Heyet Tâlimesinin Esâmilere

- 1) *Sermuallim İsmail Hakkı Bey*
- 2) *Sersazende Abdülkadir Bey*
- 3) *Keman Muallimi Kirkor Efendi*
- 4) *Sermuallim Muâvini Ali Rıza Bey*
- 5) *Ney Muallimi Ali Dede*
- 6) *Tanbûr Muallimi Faize Hanım*
- 7) *Serhanende Zâhide Hanım*
- 8) *Sersazende Muazzez Hanım*
- 9) *Usûl Muallimesi Zehra Hanım*
- 10) *Ud Muallimesi Hayriye (Tevfik) Hanım*
- 11) *Kemençe Muallimesi Safiye Hanım*
- 12) *Ud Muallimesi Fâika Hanım*
- 13) *Keman Muallim Muâvinesi İrfan Hanım*

30 Kânûni Sâni 1337
(30 Ocak 1921)

İnâs Kısmı Müdiresi
Hayriye Hanım (BOA, MF. ALY, 173/26-117)

Verilen liste yalnızca kız okuluna aittir. Bazı hocalar hem kız hem de erkek bölümlerinde ders okutmaktadırlar. Muallim İsmail Hakkı Bey, Abdülkadir Bey, Rauf Yekta Bey, Kâzım Uz, Ahmet Irsoy ve Zâtî Arca her iki bölümde ders veren hocalar arasındadır. Farklı belgelerde aşağıdaki hocaların isimleri de geçmektedir.

- 1) Fahriye Hanım: Kanun muallimesi
- 2) Ali Rıza Bey: Baş muallim muâvini (BOA, MF. ALY, 121/80-3)
- 3) Ziya Bey (Santûrî): Santûr muallimi Ziya Bey'in görevine 1334 (1918) yılında son verilmiştir (BOA, MF. ALY, 173/26-65).

Dârülelhan'da İdari Kadro

Dârülelhan'ın kurulma aşamasında Abdülkadir Töre ve Yusuf Ziya Paşa büyük hizmetlerde bulunmuşlardır. Darülelhan reisi Ziya Bey uzun yıllar elçilik görevleri yürütmüş bir bürokrat olduğundan kurumun resmi işlerini büyük bir titizlikle takip etmiştir. Zaman içerisinde bazı nezâret yetkililerinin okulu kapatma girişimleri olmuşsa da Ziya Bey'in maârife yazdığı ilmi seviyesi yüksek tezkireler çoğu kez bu girişimlere engel olmuştur. Bu tezkireler Yusuf Ziya Bey'in idareci ve konsolosluk görevlerinin vermiş olduğu tecrübenin ürünüdür. Yurt dışında uzun yıllar kaldığından özellikle Avrupa ülkelerinin kültür ve sanat politikalarını yakından takip etmiştir. Kaleme almış olduğu tezkireler adeta ders niteliği taşımaktadır. Dârülelhan'a alınacak öğretmenlerin seçimini de titizlikle yaptığı görülmektedir. İlk mûsikî heyetinde bulunan ve daha sonra göreve başlayan hocalar Ziya Bey ve Abdülkadir Töre'nin önerisiyle göreve kabul edilmişlerdir.

İlerleyen yıllarda bu üyelerin bazıları görevinden ayrılmış, heyete yeni üyeler katılarak eğitim devam etmiştir. Okulun kurulduğu günden itibaren tutulan kayıtlardaki isimler sürekli değişmektedir. Ancak bazı isimler Dârülelhan'ın kapandığı güne kadar okuldaki görevlerine devam etmişlerdir. Yusuf Ziya Bey encümen reisliğini sonuna kadar sürdürmüştür. Baş muallim İsmail Hakkı Bey ve Kazım Bey de görevlerini okulun kapandığı güne kadar devam ettirenler arasındadırlar.⁷

Dârülelhan'ın ilk mûsikî heyeti arasında *reisi sani* (ikinci başkan) sıfatıyla yer alan Ali

⁷ Darülelhan Kurtuluş Savaşı yıllarında kapanmış, Cumhuriyetle birlikte yeni bir heyet ve programla tekrar eğitime başlamıştır. Bu makale Osmanlı dönemi Darülelhan'ını konu edinmektedir.

Rıfat Bey (Çağatay) okul açıldıktan bir süre sonra istifa etmiştir. İstifa eden muallimler arasında daha önce kendisinden bahsedilen Hafız Ahmet Bey’de (Irsoy) bulunmaktadır. Tanburi Cemil Bey’in vefatı ile okulun kurulduğu tarih aynı yıla denk geldiğine göre çok kısa bir süre görev yaptığı anlaşılmaktadır. Abdülkadir Bey hem öğretmenlik yapmış hem de okulun teftiş //heyetinde yer almıştır. Bunların dışında maaş makbuzlarında karşımıza çıkan başka öğretmenler de bulunmaktadır. Bu makbuzların tarihleri 1334 (M. 1918) yılına aittir. 1337 (M. 1921) yılına ait Dârülelhan *inas* (kız) Okulu’nun öğretmen kadrosunda yalnızca İsmail Hakkı Bey (serhanende) ve Abdülkadir Bey (sersazende) bulunmaktadır. *Zükûr* (erkek) bölümü daha önce kapanmış ve buradaki öğretmenlerin çoğu okuldan ayrılmışlardır. Bu nedenle okulun ilk kadrosunda köklü bir değişim görülmektedir.

Dârülelhan bayan ve erkeklerden oluşan iki okullu bir yapı olarak kurulmuştur. *Zükûr* kısmı 1919 yılında kapandıktan sonra eğitim aynı binada devam etmiş ancak bir süre sonra erkeklere verilen eğitim tamamen durmuştur.⁸ Okulda encümen, müdür, muallim ve hademe kadrosunun bulunduğu örgüt yapısı maârifeye bağlı okulların tümünde görülmektedir. Ancak encümenlik istisnai bir konum olduğundan her okulda bulunma zorunluluğu yoktu.

Encümen Üyeleri

Mûsikî encümeni arasında bulunan üyelerin hemen hepsi dönemin meşhur mûsikîşinasları içinde yer almaktadır. Haklarında pek çok yazı kaleme alınmış ve kitaplar yayınlanmıştır. Bu çalışmadaki asıl amacımız Dârülelhan hakkında daha önce yayınlanmamış bilgilere yer vermek olduğundan encümen üyelerinden ayrıntılı olarak bahsedilmeyecektir. Dârülelhan’ın ilk encümen üyeleri aşağıdaki gibidir.

Ali Rıfat Bey (Çağatay)

Ali Rıfat Bey’in Dârülelhan’ın ilk başkan yardımcısı olduğu daha önce ifade edilmişti. Ancak okul kurulduktan birkaç ay sonra istifa etmiştir. Kendisinden bahseden başka bir belgeyle karşılaşılmamıştır. İstifa etmesinin nedeni tam olarak bilinmemekle beraber Dergâh dergisinde yayınlanan bir mülakatta muhabirle arasında şu konuşmalar geçmiştir;

8 Erkeklerin büyük çoğunluğu savaş nedeniyle askere alındıklarından *zükûr* kısmı kapanmıştır.

Muhabir: *Dârülelhan'ın teşkili ve mesâisi mûsikîmizde şâyan-ı ehemmiyet bir vak'a ve terakkimîdir ?*

Ali Rıfat Bey: *Dârülelhan'ın bidâyeti teşekkülünde encümen-i mûsikîde reis-i sâni olarak bulunmuş ve bir müddet sonra hasbeticâb istifâ etmiş idim. Encümen-i mezkûrun reis-i muhteremi Ziya Paşa hazretlerine son derece hürmet ve muhabbetim olduğundan bu müessese hakkında ne söylesem tarafgirlik etmiş olurum. Binâenaleyh bu sualimize cevap îtâsi benim için pek güçtür. Yalnız şu kadarına işaret edeyim ki; Dârülelhan'ın küşadından evvel yirmi otuz hanımın klasik âsarımızı nota ile muntazaman birlikte çalmasına ihtimal verilemez iken bugün onun tahakkukunu görmek şâyan-ı kayd ve tezkâr bir hâdisedir. Dârülelhan'ın maksadı teşekkülü daha büyük gayelere mâtuftu idi. Ancak yekün tahsîsatı ile mekteb kirasını ve bir iki muallimin maaşını güçlükle temin edebilen bir müesseseden daha büyük muvaffakiyetler istihsâline imkân olamayacağına kanaatim hasebiyle daha bidâyette çekilmiş idim. Mektebin zükûr kısmının el'an açılmaması ve ders programının tamamen tatbik edilememesi kanaatimi teyit etmiştir. Maârif vekâlet-i celîlesi bu emr-i mühimi nazar-ı itibara alarak dar-ı mezkûrun tahsîsatını haddi lâyıkına iblâğ eyler ve mûsikîde sahib-i re'y ve selâhiyet zevâtın himmetleri de temîn edilebilirse maksadın husûlüne yaklaşılmış olur (Dergah, 1337-1339/1921-1923)*

İsmail Cenâni Bey

Ali Rıfat Çağatay'ın ardından encümen başkan yardımcılığı yapmış isimlerden biri İsmail Cenani Bey'dir. Kensisidiyle ilgili belgede ayrıntılı bir bilgi yoktur. Ancak vefat etmesi üzerine yerine başka birinin getirileceği belirtilmektedir. İsmail Cenâni Bey 1921 yılında ölmüştür.

Elimizde encümen üyelerinin görev süreleri ve diğer bilgilerin bulunduğu bir liste olmadığından Ali Rıfat Bey'in ardından başkan yardımcılığına ilk atanan kişinin İsmail Cenâni olup olmadığına dair bir fikrimiz yoktur. Dârülelhan'ın ilk toplantısı Haziran 1916'da yapılmış ve eğitime eylül-ekim aylarında başlamıştır. Ali Rıfat Bey yukarıdaki ifadesinde okulun açıldığı ilk aylarda istifa ettiğini belirtmektedir. İstifasının hemen ardından İsmail Cenâni Bey'in atandığını kabul edersek dört yıla yakın bir süre bu görevde kaldığı görülecektir. Dârülelhan'ın resmi evrakı arasında İsmail Cenani Bey'e ait herhangi bir bulguya rastlanmadı. Bu durumda okulla ilgili işlere pek karışmadığı ya da göreve sonradan atandığı ihtimalleri ortaya çıkmaktadır.

Sadettin Bey

İ. Cenani Bey'in 1921 yılında vefat etmesi üzerine bu kez *Şura-yı Devlet Tanzimat Dâiresi* (Danıştay) başkan yardımcısı Sadettin Bey ikinci başkan olarak atanmıştır (BOA, MF. ALY, 173/26-111). Göreve atanma tarihi 27 Kasım 1920'dir. Sadettin Bey'in bu görevde ne kadar kaldığına dair bilgiye rastlanmadı. İsmail Cenani ve Sadettin Bey'in mûsikîyle olan ilişkilerinin derecesi bilinmemekle beraber Yusuf Ziya Bey'in önerisiyle göreve getirildikleri tahmin edilmektedir.

Dârülelhan'ın ilk toplantı tutanağında ismini göremediğimiz Rauf Yekta Bey yıllar sonra encümen üyeleri arasında yerini alacaktır. Ayrıca tasnif heyeti içinde de görev yapacaktır. Rauf Yekta'nın tam olarak hangi tarihlerde encümen üyesi olduğunu gösteren bir belgeye rastlanmadı. Okulun ilk yıllarına ait resmi belgelerin çoğunda ismi geçmemektedir. Bu bilgilerden hareketle ilk yıllarda Dârülelhan'ın asli kadrosunda bulunmadığı söylenebilir. Rauf Yekta Bey okulda çekilmiş fotoğrafların çoğunda bulunmaktadır. Resimlerin tarihleri ise genellikle 1922-23 sonrasını göstermektedir. İlk Dârülelhan mecmuası 1 Şubat 1925 tarihinde yayınlanmıştır. Makaleleri ise ilk sayıdan itibaren dergide yer almıştır.⁹

Bunlardan başka dönemin önemli mûsikîşinasından Musa Süreyya Bey ilk heyette bulunmazken kısa bir süre sonra encümen üyeliğine getirilmiştir. Encümen âzâlığına atandığında takvimler 1917 yılının ağustos ayını göstermektedir. Atama yazısında daha önce nezâret tarafından mûsikî eğitimi alması için Almanya'ya gönderildiği ve eğitimini tamamladığı bilgisi yer almaktadır (BOA, MF. ALY, 173/26-12). Bu tarihlerde özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere gibi eğitim alanında ilerleme kaydetmiş Avrupa ülkelerine tahsil yapmaları amacıyla pek çok öğrenci gönderilmiştir. Bu öğrenciler arasında mûsikî eğitimi için gidenlerin sayısı oldukça fazladır. *Maârif Nezâreti Mekatib-i Âliye* evrakı içinde mûsikî tahsili için Avrupa'ya giden öğrencilere ait birçok resmi yazı bulunmaktadır. Musa Süreyya Bey bestekârlığının yanı sıra Cumhuriyet sonrasında uygulanan mûsikî politikalarında etkin görevler üstlenecektir.

Müdür ve Müdireler

Dârülelhan'ın kız ve erkeklerden oluşan okullarında iki ayrı müdür görev yapmakta idi. Elimizde müdür ve müdirelerin bulunduğu bir liste bulunmadığından okulun eğitimi boyunca görevde bulunan idari kadronun tam listesi mevcut değildir.

Refik Talat Bey (Alpman)

Udi Refik Talat Bey (Alpman) Dârülelhan'a ud hocası olarak girmiş daha sonra *zükûr* bölümünün müdürlüğüne tayin edilmiştir. Refik Talat Bey müdürlük görevini 4 Eylül 1918 tarihine kadar yapmıştır. Bu tarihte Dârülelhan'a verdiği istifa dilekçesinin ardından okuldan ayrılmıştır. Dilekçede sıhhatinin bozulmasından dolayı görevden ayrılmak istediği belirtilmektedir. Encümen başkanı Yusuf Ziya'nın nezârete gönderdiği tezkirede

9 Bu belgeler Rauf Yekta Bey'in Cumhuriyet Dârülelhan'ında görev yaptığını göstermektedir.

Talat Bey'in istifasının kabul edildiğini belirtmiş ve yerine uygun biri atanana kadar maaşının devam etmesini talep etmiştir (BOA, MF. ALY, 120/30-2). Refik Talat Bey'in Dârülelhan'daki görevinden sağlık problemleri nedeniyle istifa ettiği belirtilmektedir. 1947 yılında öldüğünde istifasının ardından tam 29 sene geçmiştir.

Rahmi Bey

Türk mûsikîsinin son dönem şarkı bestekârlarından olan Rahmi Bey'in Dârülelhan'daki encümen üyeliği ömrünün son yıllarına denk gelmektedir. Ali Rıfat Çağatay ve Refik Talat Alpman'la aynı dönemde encümen üyeliği görevinde bulunmuşlardır (Özcan, 2007b, s. 422). Rahmi Bey aynı zamanda *Şura-yı Devlet Muhâkemat Dâiresi* (Danıştay Dava Dâiresi)¹⁰ eski üyelerindendir. Dârülelhan *zükûr* kısmı müdürlüğüne atandığı zaman takvimler 1920 nisanını göstermektedir. Rahmi Bey müdürlüğe atanırken Refik Talat Bey'in (Alpman) istifasının üstünden yedi ay geçmiş ve bu süre zarfında belgelerde başka bir müdürün izine rastlanmamıştır (BOA, MF. ALY, 132/71). Daha önce *zükûr* bölümünün kapatıldığından ve eğitimin bir süre *inas* kısmında devam ettiğinden bahsedilmişti. Erkekler bölümünün bulunduğu binanın boşatıldığı tarih ekim-kasım aylarına denk gelmektedir. Yusuf Ziya'nın eğitimin aynı binada fakat ayrı günlerde verilmesi için nezârete gönderdiği tezkirenin tarihi 26 kasım 1920'dir.

Rahmi Bey'in müdürlüğe atanmasından 6-7 ay sonra erkekler bölümünün binası önce tahliye edilmiş daha sonra eli silah tutan tüm erkeklerin savaşa katılması nedeniyle tamamen kapatılmıştır. Bundan dolayı müdürlüğü bir yıl bile sürmemiştir. Resmi evraklarda bu iki müdürün imzasını taşıyan çok az sayıda belgeyle karşılaştık. Resmi yazışmalar genellikle Yusuf Ziya imzası taşımaktadır. Okullarla ilgili mevzular öncelikle encümen başkanı Yusuf Ziya Bey'e resmi olarak yazılmakta daha sonra üst yazışmalar gerçekleşmektedir.

Dârülelhan'ın *zükûr* bölümü 1922 yılında tekrar açılmıştır. Ancak Rahmi Bey göreve yeniden çağrılmayarak yerine Musa Süreyya Bey getirilmiştir. Bu durumun Rahmi Bey'i çok etkilediği ve hastalanmasının sebebi olarak gösterildiği ifade edilmektedir (Özcan, 2007b, s. 422). Rahmi Bey'in çok hassas bir tabiata sahip olduğu ve olaylardan çabucak etkilendiği bilinmektedir. Dârülelhan'daki görevinin ardından *Kadıköy Rum Mektebi*'nden gelen Türkçe öğretmenliği teklifini istemeyerek de olsa kabul etmiş ve vefat ettiği 1924 nisanına kadar bu okulda çalışmıştır (Bardakçı, 1995, s. 126).

10 Günümüzde bu isimde görev yapan bir büro yoktur.

Hatice Hanım

Hatice Hanım'ın müdireliği ile ilgili belgeler arasında en ilginç olanı Dârülelhan'ın resmi mührünü kaybetmesi üzerine *maârif nezâretine* yazdığı dilekçedir. Dilekçede şu ifadeler bulunmaktadır. Dârülelhan *inas* kısmı müdüriyetine ait resmi mührü kaybetmiş bulunmaktayım. Tedarik ettiğim yeni mührün okulun resmi mührü olarak kaydedilmesini arz ederim.

Maârif Nezâret Celilesine

Dârülelhan inas kısmı müdüriyetine ait mührü her fasla zâyî eylediğimden hak ettirmiş olduğum bâlâya temhir edilmiş yeni mührü mektebin mühr-i resmîyesi olarak kaydedilmesi husûsunda lazım gelenlere emir buyrulması husûsunu istirham eylerim. Olbabda emr-ü ferman hazreti min-lehül-emrindir.

Dârülelhan İnas Kısmı Müdiresi Hatice

7 Kanun-i Evvel 1334

(7 Aralık 1918) (BOA, MF. ALY, 125/18)

Sabiha Hanım

Ziya Bey'den sonra adı vesikalarda en sık geçen idareci Sabiha Hanım'dır. *İnas* müdüriyeti görevine 1922 yılında getirilen Sabiha Hanım'ın adı daha eski belgelerde de geçmektedir. Okulda ud dersleri verdiği ve icrâ heyeti arasında olduğu görülmektedir. 1919 yılına ait maaş makbuzlarından okulun kadrolu ud hocası olduğu anlaşılmaktadır.

13 Şubat 1920 tarihli bir belgede Hayriye Tevfik Hanım'ın ud hocalığının devam ettiği görülmektedir. 6 Mayıs 1922 tarihinde ise *inas* okul müdiresi olarak ataması yapılmıştır.

Maharîf Umûmiye Nezâreti

Tedrisatı Âliye Dâiresi Adına

Encümen-i mûsikî riyâsetinin merbuta 10 Nisan 1337 tarihli tezkiresinde beyân olunduğu vechile münhal olan Dârülelhan inas kısmı müdireliğine Sabiha Hanımın tayini nezâretce tensib edilmiştir. İşbu kararâmenin icrâsına tedrisat-ı âliye müdür umûmiyesi memurdur.

23 Nisan 1337

(23 Nisan 1921)

Tedrisat-ı Âliye Müdür Umûmiyesi

Maârif Umûmiye Nâzırı (BOA, MF. ALY, 156/84)

Kâtipler

Sözlükte “yazıcı” anlamına gelen kâtip kelimesi Osmanlı Devleti’nde kamu kurumlarında görev yapan evrak memurlarına verilen isimdir. Görev tanımları basittir ama kurumdaki birçok iş de bu elemanlar tarafından yürütülmektedir. Okul giderlerinin yönetimi, maaş ve diğer ödemeler Dârülelhan’daki kâtiplerin görevleri arasındadır.

Firdevs Hanım

Atpazarı İnas Rüşdiyesi’nden 1911 yılında mezun olan Firdevs Hanım 1917 yılında 400 kuruş maaşla Dârülelhan *inas* kısmında göreve başlamıştır. Göreve başlaması 1918 haziranına denk gelmektedir. İşe başlama yazısında Firdevs Hanım’ın *inas* kısmı *mubassırlığına*¹¹ kitabet vazîfesi için alınacağı belirtilmektedir (BOA, MF. ALY, 173/26-37).

Vasıf Bey

Fatih mektep muallimlerinden olan Vasıf Bey Dârülelhan zükûr bölümü kitabet memurluğuna 1917 mayısında getirilmiştir. Dârülelhan’dan alacağı maaş ise yediyüz elli kuruştur. Vasıf Bey’in tayin evrakında Fatih mektebindeki görevinin de devam edeceği belirtilmektedir. Vasıf Bey’le ilgili en dikkat çekici bilgi ileride Dârülelhan muallimleri arasına girecek olmasıdır. Maârife yazılan dilekçede kitabet vazîfesi ve öğretmenlik görevini aynı anda sürdürmesini isteyen bir ibare bulunmaktadır (BOA, MF. ALY, 173/26-39). Muhtemelen Dârülelhan’a memur olarak atandıktan sonra muallimlik kadrosuna getirileceği önceden düşünülmektedir. Kendisiyle ilgili başka bir belgeye rastlanmadı. Dârülelhan muallim kadrosuna geçiş yaptıktan sonra yerine kâtip olarak Cemal Bey atanmıştır.

Cemal Bey

Vasıf Bey’in Dârülelhan muallimliğine atanmasının ardından erkekler bölümünün kâtipliğine getirilmiştir. Göreve başladığı tarih 1918 nisandır. Atama belgesinde bir imtihana tabi tutulduğundan bahsedilmektedir. Kendinden önceki memurların atama evraklarında herhangi bir imtihandan söz edilmezken Cemal Bey yeni görevinde halefî Vasıf Bey gibi yediyüz elli kuruş maaş alacaktır (BOA, MF. ALY, 173/26-82). Kâtip Cemal Bey bir kaç ay sonra zimmetine geçirdiği para ve bazı eşyalarla beraber Şam’a kaçmış ve ismine Dârülelhanle ilgili başka bir belgede rastlanmamıştır.

¹¹ Okul düzenini sağlayan görevli.

Hüseyin Ağa (Hademe)

Dârülelhan'da hademe olan Hüseyin Ağa'nın isminin geçtiği belge 2 Nisan 1921 tarihlidir. Hüseyin Ağa idareden 28 Nisan 1920 tarihinde üç aylık bir izin alarak memleketine gitmiş ancak bir daha okula uğramamıştır. Dilekçede Hüseyin Ağa'nın yerine başka birinin görevlendirilmesi istenmektedir (BOA, MF. ALY, 173/122).

Seyid Ağa (Hademe)

Hüseyin Ağa izne çıkınca yerine Seyid Ağa'yı bırakmıştır. Belgeye göre Seyid Ağa'nın işinde lakaydı davrandığı ve okulda istenmediği anlaşılmaktadır. Bir süre sonra görevini tamamen bırakmıştır.

Abdullah Ağa (Hademe)

Dârülelhan idaresi yukarıdaki iki hademeyle yollarını ayırdıktan sonra okulun hademeliğine Abdullah Ağa adındaki birinin getirilmesi için *nezâret* muhasebe bölümüne dilekçe yazmıştır. Dilekçede Abdullah Ağa'nın okulun kapıcılık işine gayet elverişli olduğu belirtilmektedir (BOA, MF. ALY, 173/26-120).

Öğretmen ve Memur Maaşları

Osmanlı'nın son döneminde devletin yaşadığı mali sıkıntı pek çok kurumda olduğu gibi maârif bütçesini de etkilemiştir. Savaş yıllarına kadar düzenli olarak ödenmekte olan kamu maaşları savaş yıllarında aksatılmaktadır. Dârülelhan'ın zor bir süreçte açıldığından daha önce bahsedilmişti. Bunun yanı sıra okul için ayrılan bütçeye bakıldığında o dönem için hatırı sayılır bir para olduğu görülmektedir. Eşya ve diğer ihtiyaçların temini ve öğretmen maaşları bu bütçeden karşılanmaktadır. Öğretmen maaşları ve diğer masraflar aylık ödemelerle yapıldığı gibi bazen de iki-üç ayda bir toplu olarak ödenmektedir.

Maârifeye bağlı okullarda ders sayısı fazla olmadığı için mûsikî hocalarının maaşları en alt seviyeden ödenmekteydi. Terbiyeyi Bedeniye (Beden Eğitimi) ve Ulûm-i Diniye (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) öğretmeni maaşları da yüksek sayılmazdı. Haftalık ders saati en fazla 2 saat olan mûsikî ya da ilk ifade edilmiş şekliyle “*gınâ*” dersleri Darüşşafaka gibi özel okullarda haftada 4 saate kadar çıkabilmekteydi. Bu nedenle özel okullarda çalışan öğretmenler devlet okullarında çalışanlara göre biraz daha fazla ücret alabilmekteydiler.

Devlet okullarında çalışan bir öğretmen aylık ortalama 200 ila 400 kuruş arasında maaş alırken özel okullarda bu rakam 1,000 kuruşa kadar çıkabilmekte idi (Özden, 2015, s. 170).

Dârülelhan yüksek okul konumunda olduğundan öğretmen maaşları ilk ve orta okullara göre biraz daha yüksektir. Okulun kadrolu öğretmenleri ile ders saati karşılığında çalışan öğretmenler arasında maaş farkı vardır. Girdikleri ders saati kadar ücret alan sözleşmeli öğretmenler genellikle 200-600 kuruş arasında maaş almaktadırlar. Kadrolu öğretmenlere ödenen maaşlar 1200 liraya kadar çıkmaktadır. Aşağıdaki belge Dârülelhan inas kısmının 1917-18 yıllarındaki maaş listesidir:

	<u>Kuruş</u>
<i>Ahmed Efendi maaşından bakiye olarak mevkuf olan</i>	200
<i>Ud muallimesi maaşı olup 10 Mayıs tarihinden itibaren mevkuf olan</i>	600
<i>Leon Efendi maaşı olup 1 Temmuzdan itibaren mevkuf olan</i>	1300
<i>Kâtip Cemal Bey infisal tarihinden itibaren mevkuf olan</i>	750
<i>Yekün</i>	2850
<i>Ud muallimesi Hayriye Tevfik Hanım</i>	600
<i>Ser hanende Zahide Hanım</i>	600
<i>Ser hanende Muazzez Hanım</i>	600
<i>Muâvine Zehra Hanım</i>	600
<i>Muallim muâvini Ali Rıza Efendi</i>	600
<i>Yekün</i>	3000
<i>Müdire Hanım'a zam beş aylık</i>	500
<i>Osman Efendi'ye zam beş aylık</i>	100
<i>İsmail Hakkı Bey'e zam beş aylık</i>	200
<i>Kâtip Firdevs Hanım'a zam beş aylık</i>	200
<i>Yekün</i>	1000

Yusuf Ziya

Maârif Umûmiyee Nezâreti
Mûsikî Encümeni 1334 (BOA, MF. ALY, 121/80-1)

Dârülelhan Talebeleri

Dârülelhan'da eğitim görecektir olan öğrenciler öncelikle bir imtihana tabi tutulmakta idi. İmtihani geçenler iki kısma ayrılmakta, bunlar müziğe yeni başlayanlar ve âşinâlığı bulunanlardan oluşmaktaydı.

Program ve tâlîmatnameden anlaşıldığı kadarıyla verilen eğitim ağırlıklı olarak icrâya yöneliktir. Öğrenciler için yaş şartı aranmakta, onbeş yaşını geçen hanendeler okula

kabul edilmemektedir. Sazendeler için yaş sınırı yirmidir. Okulun öğrencilerle ilgili uyguladığı en dikkat çekici kural Dârülelhan dışında gerçekleşecek tiyatro ve konferanslara öğrencilerin katılma yasağıdır.¹² Tâlîmatnamede yasağın geçtiği yirmi beşinci madde şöyledir;

Dârülelhan mektep derûnunda tertîb edeceği konserlere talebesini iştirâk ettirmek hakkına hâiz ise de tiyatro vesâire gibi umûmî mahallere tertip eyleyeceği konser ve konferanslara talebeyi sevk edemez.

Yukarıdaki yasağın yanı sıra Dârülelhan’da gördüğümüz en katı kural, bir öğrencinin mezun olana kadar herhangi bir yerde konser veremeyeceği gibi ücret karşılığında müzisyenlik te yapamayacak olmasıdır. Yirmi altıncı madde aynen şöyledir;

Gerek zükûr gerek inas talebe tahsilleri zarfında umûmî konser veremeyecekleri gibi icrâât mukâbilinde hiç bir mahalde dahî sazende ve hanendelik edemeyeceklerdir.

Talebe Aidatları

Tâlîmatnamede öğrencilerle ilgili göze çarpan bir diğer madde ise okul aidatlarıyla ilgilidir. Onüçüncü maddede Dârülelhan’da her öğrenciden senelik yarım Osmanlı altını alınacağı belirtilmektedir. Yazışmalarda öğrencilerden alınan altınların resmi evraka işleniş prosedüründe sorun yaşandığı belirtilmektedir. Bu nedenle *mârif nezâretine* okul aidatı için altın yerine senelik üç lira aidat alınmasına yönelik bir dilekçe yazılmıştır (BOA, MF. ALY, 173/26-131). Okulda hizmet verenlere devlet tarafından maaş ve *hak huzuru* ödemeleri yapılmaktadır. Ayrıca konser gelirlerinin bir bölümü de okula kalmaktadır. Buna göre Dârülelhan gelirleri maaş, aidat, konser geliri ve *hak huzuru* olmak üzere dört kalemde gösterilebilir.

Dârülelhan’a İnas ve zükûr bölümlerindeki öğrenci sayısı oldukça fazladır. Bunun muhtemel sebebi Dârülelhan’ın ülkedeki tek resmi müzik eğitim kurumu olmasıdır. Erkekler bölümü kapandıktan sonra öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır. Ancak kızlar bölümüne gelen öğrenci sayısı ise her geçen yıl artmaktadır. Bunu öğrenci listelerinde görmekteyiz.

Okula imtihanla giren öğrencilerin dışında *Dârülmualimin* ve *Dârülmualimat*’ta öğrenim görmekte olan öğrencilerin günde iki saat olmak şartıyla haftada iki gün Dârülelhan’da derslere girmelerine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Mûsikî kabiliyeti

¹² Günümüzdeki pek çok konservatuvar ve müzik bölümünde bu kuralın uygulanmadığı rahatlıkla söylenilebilir.

olan öğretmen adayları arasından seçilecek olan bu öğrenciler ileride atanacakları okullarda müzik derslerine de girebileceklerdir. Ancak nezâretten konuyla ilgili olumsuz cevap gelmiştir. Dârüelhan’da uygulanmakta olan mûsikî müfredatının *Darümuallimin* ve *Darümuallimat’a* uymayacağı belirtilerek öğretmen okullarında solfej, basit nazâri bilgiler ve keman derslerinden oluşan bir programın yürütülmekte olduğu belirtilmiştir. Dârüelhan’ın ise daha çok icracı yetiştirmeye yönelik bir programa sahip olduğu için böyle bir uygulamanın söz konusu olamayacağı ifade edilmektedir (BOA, MF. ALY, 121/79-1,2).

Yukarıda Dârüelhan’ın bayanlar bölümündeki öğrenci sayısının gün geçtikçe arttığından bahsedilmişti. Erkekler bölümünün kapanmasından dolayı hocaların ders yükü azalmış ve bundan dolayı inas kısmının kontenjanında bir artış olduğu görülmektedir. *İnas* Dârüelhan’ında 1922 yılında eğitim görmekte olan öğrencilerin isim listesi şu şekildedir.

Dârüelhan İnas Kısmı Talebatının Esâmilerinin Muharrer Cetvelidir

FASLI MÛSİKÎ HEYETİ

İKİNCİ SINIF

<i>No</i>	<i>İsmi</i>	<i>No</i>	<i>İsmi</i>
50	<i>Nebiyiye Hanım</i>	10	<i>Zehra Bedia Hanım</i>
46	<i>Nezihe Hanım</i>	99	<i>Atiye Hanım</i>
48	<i>Rana Hanım</i>	100	<i>Hayriye Hanım</i>
69	<i>Şükriye Hanım</i>	138	<i>Fatma Feyziye Hanım Hanım</i>
49	<i>Andelib Hanım</i>	140	<i>Nüzhet Hanım</i>
67	<i>Muzaffer Hanım</i>	54	<i>Hamiyet Hanım</i>
72	<i>Nedime Hanım</i>	95	<i>Hayriye Hanım</i>
75	<i>Neyyire Hanım</i>	73	<i>Güzide Hanım</i>
68	<i>Suat Hanım</i>	195	<i>Emine Şevki Hanım</i>
56	<i>Nazmiye Hanım</i>	78	<i>Mihrün Nisa Hanım</i>
59	<i>Vildan Hanım</i>		YEKÛN 10
55	<i>Rabia Hanım</i>		
60	<i>Zahide Hanım</i>		
39	<i>Hüsn-ü Hal Hanım</i>		
86	<i>Şem’iye Hanım</i>		
66	<i>Hikmet Hanım</i>		
71	<i>Saadet Hanım</i>		
64	<i>Azize Hanım</i>		
89	<i>Macide Hanım</i>		

70	<i>Rukiye Hanım</i>		
92	<i>Mebruke Hanım</i>		
91	<i>Fatma Aliye Hanım</i>		
41	<i>Sakime Hanım</i>		
122	<i>Şefika Hanım</i>		
1	<i>Musaffa Hanım</i>		
143	<i>Tevesül Hanım</i>		
63	<i>Bedia Hanım</i>		
53	<i>Güzide Hanım</i>		
42	<i>Müyesser Hanım</i>		
113	<i>Şadiye Hanım</i>		
17	<i>Seniyye Hanım</i>		
142	<i>Şerif Hanım</i>		
156	<i>Ülfet Hanım</i>		
	YEKÜN 33		

*BİRİNCİ SINIF**BİRİNCİ SINIF*

<i>No</i>	<i>İsmi</i>	<i>No</i>	<i>İsmi</i>
2	<i>Muazzaz Hanım</i>	112	<i>Belkis Hanım</i>
3	<i>Hayriye Hanım</i>	113	<i>Nigâr Hanım</i>
4	<i>Mehpare Hanım</i>	115	<i>Pakize Hanım</i>
5	<i>Mediha Hanım</i>	116	<i>Faika Hanım</i>
6	<i>Makbule Hanım</i>	117	<i>Kadriye Hanım</i>
7	<i>Hikmet Hanım</i>	119	<i>Ruhsar Hanım</i>
9	<i>Emine Seniha Hanım</i>	120	<i>Şükriye Hanım</i>
11	<i>Nimet Hanım</i>	121	<i>Sadiye Hanım</i>
12	<i>Mebrure Hanım</i>	124	<i>Sabiha Hanım</i>
13	<i>Muzaffer Hanım</i>	125	<i>Kadriye Kadriye</i>
14	<i>Huriye Hanım</i>	126	<i>Yeter Hanım</i>
15	<i>Madule Hanım</i>	127	<i>Hikmet Hanım</i>
16	<i>Hüsniye Hanım</i>	128	<i>Hayriye Şahvar Hanım</i>
18	<i>Safiye Hanım</i>	129	<i>Düriye Hanım</i>
21	<i>Nedime Hanım</i>	133	<i>Hatice Hanım</i>
22	<i>Nebiye Hanım</i>	134	<i>Hidayet Hanım</i>
24	<i>Hatice Hanım</i>	135	<i>Saadet Hanım</i>
25	<i>Mürşide Hanım</i>	136	<i>Muadil Hanım</i>
27	<i>Hatice Hanım</i>	137	<i>Müşerref Hanım</i>

28	<i>Seher Hanım</i>	139	<i>Mahmure Hanım</i>
29	<i>Sidika Hanım</i>	141	<i>Azize Hanım</i>
30	<i>Merzuka Hanım</i>	142	<i>Nadire Hanım</i>
31	<i>Bedia Hanım</i>	145	<i>Fatma İrfan Hanım</i>
32	<i>Sahure Hanım</i>	146	<i>Zehra Hanım</i>
33	<i>Refika Hanım</i>	147	<i>Fatma Zehra Hanım</i>
34	<i>Belkıs Hanım</i>	148	<i>Münevver Hanım</i>
90	<i>Nesime Hanım</i>	149	<i>Ayşe Nefise Hanım</i>
93	<i>Vefika Hanım</i>	150	<i>Şadiye Hanım</i>
98	<i>Selma Hanım</i>	151	<i>Mukadder Hanım</i>
101	<i>Semiha Hanım</i>	152	<i>Saime Hanım</i>
102	<i>Mehtap Hanım</i>	153	<i>Fatma Hanım</i>
103	<i>Kadriye Hanım</i>	154	<i>Nadire Hanım</i>
104	<i>Yemine Hanım</i>	155	<i>Memduha Hanım</i>
107	<i>Asiye Hanım</i>	157	<i>Fatıma Muazzez Hanım</i>
	YEKÛN : 34		YEKÛN : 34

TOPLAM: 11

30 Kanuni Sâni 1337
(30 Kasım 1921)

Dârülelhan'da Yolsuzluk

Dârülelhan'da maaş ödemelerinden başka prova ve konserlere katılan sanatkârlar için bir ödeme yapılmaktaydı. *Hak Huzuru* adı verilen bu paralar sanatkârın katıldığı konser ve prova sayısına göre belirlenmekteydi. Günümüz ticaret hukukunda da yer alan *hak huzuru* (huzur hakkı) belli bir işin yönetimi için harcanan zaman ve emeğin karşılığı olarak kabul edilmektedir.¹³

Hak huzuru paraları aylık olarak ödenmektedir. Çalışma günlerinin esas alındığı bu ödemeler okulun kâtibi tarafından yapılmaktadır. Zükûr bölümü kapandıktan sonra bazı icrâcıların okuldan alacaklarını tahsil edemediklerini gösteren bir takım belgeler bulunmaktadır. Bunlardan biri İsmail Zeki Bey adındaki müzisyenin maârif nezâretine yazmış olduğu dilekçedir. Dilekçede okulun kapandığı ve İ. Zeki Bey'in bir kaç aylık hak huzurunu alamadığı ifade edilmektedir. İsmail Zeki Bey Dârülelhan zükûr kısmı müdâvimlerinden olduğunu ve belirli günlerde yapılan mûsikî çalışmalarına katıldığını belirtmektedir. Ayrıca bu çalışmalara katılanlara hak huzuru namıyla bir ödeme

13 Günümüzde huzur hakkı ödemeleri genellikle vakıf, şirket ve bazı kurumların yönetim kurullarında bulunan kişilere yapılmaktadır.

yapıldığını ancak bunun düzenli bir şekilde ödenmediğini bildirmektedir. Mesela mart ayındaki ödemenin nisanda yapıldığı ve böylece geriye dönük ödemelerin bir sürüncemede kaldığını ifade etmektedir (BOA, MF. ALY, 173/26-125). Konuyla ilgili *maârif nezâretine* yapılan şikâyet dilekçesinin ardından Dârülelhan reisi Yusuf Ziya Bey nezârete savunma dilekçesi hazırlamıştır.

Yusuf Ziya Bey yazdığı dilekçede hak huzuru ve diğer bazı ödemeleri Dârülelhan kâtibi Cemal Bey'in zimmetine geçirdiği ve sonra Şam'a kaçtığı, bunun üzerine durumun adli mercilere iletiildiği fakat henüz cevap alınmadığını belirtmektedir. Kâtip Cemal Bey'in zimmetine geçirmiş olduğu hak huzuru paralarının yanı sıra hocalara verilen elbise kumaşları ve bir halıyı da beraberinde götürdüğü ifade edilmektedir.

Maârif Umûmi Nezâreti
Mûsikî Encümeni

Maârif Nezâret Celilesine

Devletlü Efendim Hazretleri

5 Teşrinisânî 1337 tarihli ve 1103/ 273592 numaralı tezkire-i âliye nezâretpenâhileri cevabıdır. İki üç aylık Hakk-ı Huzur alamadığına dâir Dârülelhan 'ın zükûr kısmı mûsikî müdâvimlerinden İsmail Zeki imzasıyla takdîm olunan istidâda kâtip Cemal Efendi 'nin Hakk-ı Huzurları vermemiş olduğundan bahsedilmiştir. O tarihte Dârülelhan zükûr kısmının müdür muâvini Şirketi Hayriye idaresi âzâsından olup bilâhare istifa etmiş olan Talat Bey'in esnâ-i müdürîyetinde mumaileyh kâtip Cemal Efendi 'nin yalnız hakk-ı huzurları değil muallimin için men '-i istihkâr komisyonundan muallimine tevzî edilmek üzere verilen elbise kumaşlarıyla bir hayli zevatın istihkakını zimmetine geçirerek Şam'a firar etmesinden dolayı hakkında takibat-ı kanuniyede bulunulmak üzere nezâret celileleri işâr keyfiyet edilmiş ve bir neticeye dest-res olunmamış idi. Zükûr kısmında mesdûd bulunmasına binâen o zamana ait olup bir sureti bil-tabî nezâretin muhasebesinde bulunması lazım gelen hakk-ı huzuru bordrolarında icrâsı lazım gelen tedkikat neticesi üzerine sahib istidânın mumaileyh Cemal Efendi aleyhinde ikâmeti dava etmek suretiyle matlubatının istifasıyla muhâceriye müdürîyetine terk etmekte muhtar bulunduğu işâr bulunmuş ve melfûf arzuhal iade kılınmış olmakla ol babda emr ü fermân hazret-i min lehül emrindir.

6 Teşrinisânî 1337
(6 Kasım 1921)

Encümen Mûsikî Reisi

Yusuf Ziya (BOA, MF. ALY, 173/26-127)

Sonuç

Bu çalışma Osmanlı arşivinde bulunan evraklardan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Elimizde bulunan evraklar Dârülelhan'ın açıldığı günden kapandığı tarihe kadarki teşkilat yapısı ve ortaya koyduğu tüm icrâatları hakkında bilgi sahibi olmamız için yeterli değildir. Okulun arşivde kayıtlı olan resmi evrak sayısı bilinmemektedir. Resmi arşiv dışında kişisel koleksiyonlarda ciddi miktarda belge bulunmakta ancak bunların tamamına ulaşmak mümkün görünmemektedir. Okulda çekilmiş hoca ve öğrenci resimleri, binalara ait fotoğraflar, nota, konser afişleri vb. vesikalar zaman içinde el değiştirmiş, toplu olarak ne yazık ki bir kurum arşivinde muhâfaza edilememiştir.

Dârülelhan evrakı içerisinde yukarıda adı geçen encümen, müdür, kâtip ve hademenin dışında başka bir isme rastlanmadı. Encümen ve muallim isimleri oldukça çeşitlilik göstermekte ve sürekli değişmektedir. Dârülelhan dönemin tek mûsikî okulu olması ve bünyesinde önemli müzisyenleri barındırmasından dolayı her müzik öğretmenin çalışmayı arzuladığı bir yer olmuştur. Bundan dolayı kapandığı döneme kadar pek çok istifa, görevden uzaklaştırma, üst mercilerden kaynaklanan iltimas ve torpil olayları yaşanmıştır. Örnek olarak; istifa eden bir öğretmenin maaşının sadece birkaç kişi arasında paylaştırılması ve bu isimlerin genellikle aynı kişiler olması gösterilebilir. Encümen üyelerinin danıştay ve maârifte görev yapan üst düzey görevlilerden seçilmesi de başka bir vakadır. Bununla birlikte okulun ilk kurulduğu yıllarda oluşturulan tasnif heyeti geçmiş mûsikî mirasımızı notaya alarak çok önemli bir görev üstlenmiştir. Dârülelhan Mecmuası ise yayınladığı makaleler sayesinde Türk müziğinin akademik açıdan ele alınmasında ilk önemli adımı atmıştır.

Kaynaklar

Bardakçı, M. (1995). *Refik Fersan ve hatıraları*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Dârülelhan Mecmuası. (1340/1924-1925). İstanbul: Evkaf-ı İslamiye Matbaası.

--*Dergah* (C. III.). (1337-1339/1921-1923). İstanbul.

Ergin, O. (1942). *Türkiye maârif tarihi*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.

Musiki Muallim Mektebi Talimatnamesi. (1341/1925). İstanbul: Vatan Matbaası.

Özcan, N. (2007a). Ahmed Irsoy. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 19, s. 133-134) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Özcan, N. (2007b). Rahmi Bey. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 34, s. 422-423) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.

Özden, E. (2015). *Osmanlı Maâriî'nde müzikî*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

--Takvim-i Veka-yî. (1917/1335). 15 Ocak-21 Rebiü'l-evvel Sayısı.

Toker, H. ve Özden, E. (2013). Osmanlı Devletinde müzik eğitimi veren önemli kurumlar. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1(2), 107–128.

Arşiv Kaynakları (BOA)

BOA, DÜİT, 22/2-2.

BOA, DÜİT, 22/3

BOA, MF. ALY, 120/30-2.

BOA, MF. ALY, 121/79-1,2.

BOA, MF. ALY, 121/80-1.

BOA, MF. ALY, 121/80-3.

BOA, MF. ALY, 132/71.

BOA, MF. ALY, 156/84.

BOA, MF. ALY, 173/26-8.

BOA, MF. ALY, 173/26-5.

BOA, MF. ALY, 173/26-12.

BOA, MF. ALY, 173/26-37.

BOA, MF. ALY, 173/26-39.

BOA, MF. ALY, 173/26-65.

BOA, MF. ALY, 173/26-82.

BOA, MF. ALY, 173/26-89.

BOA, MF. ALY, 173/26-111.

BOA, MF. ALY, 173/26-117.

BOA, MF. ALY, 173/26-120.

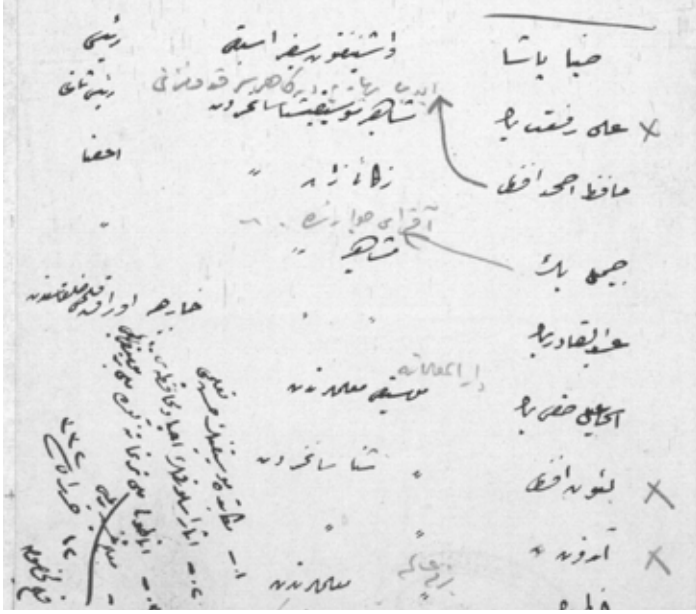
BOA, MF. ALY, 173/122.

BOA, MF. ALY, 173/26-125.

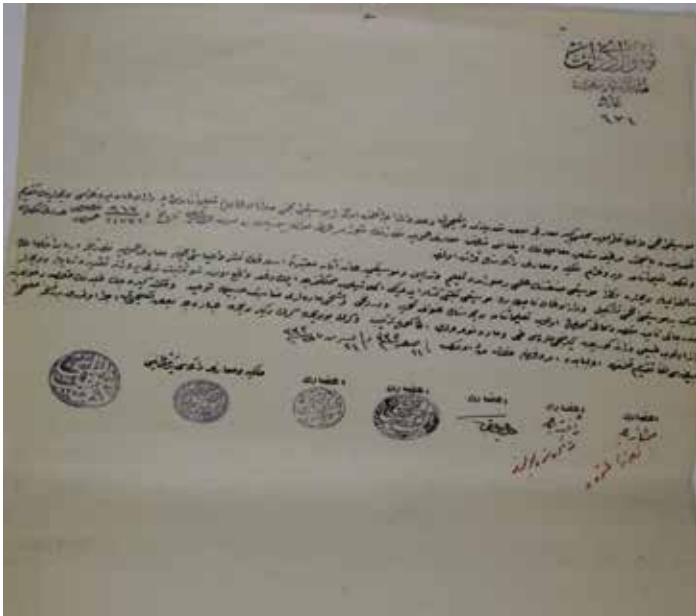
BOA, MF. ALY, 173/26-127.

BOA, MF. ALY, 173/26-131.

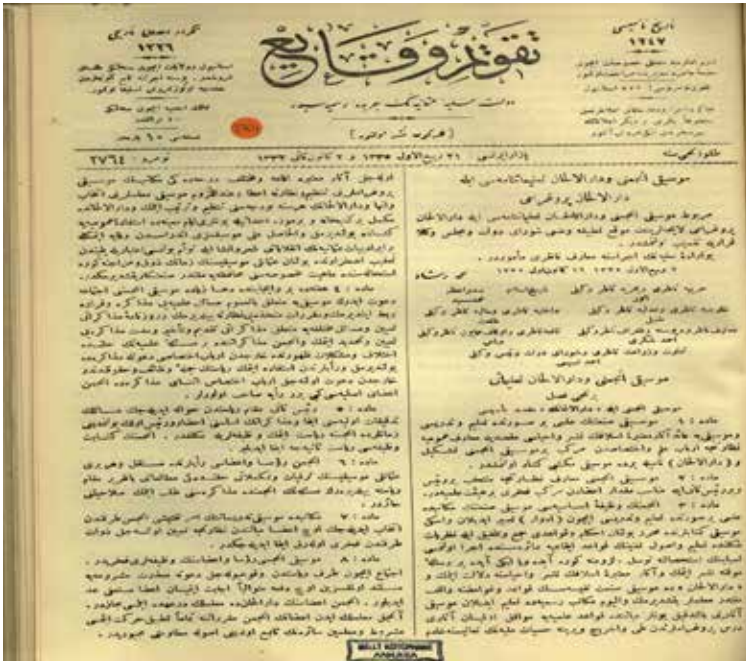
EKLER

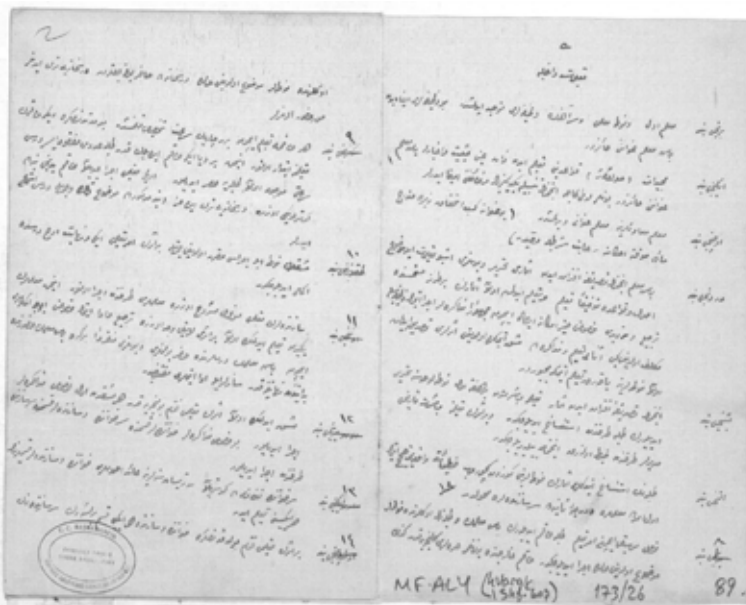
Ek-1: Darülelhan'ın İlk Toplantı Tutanağı

Ek-2: Şûrayı Devlet Kararı

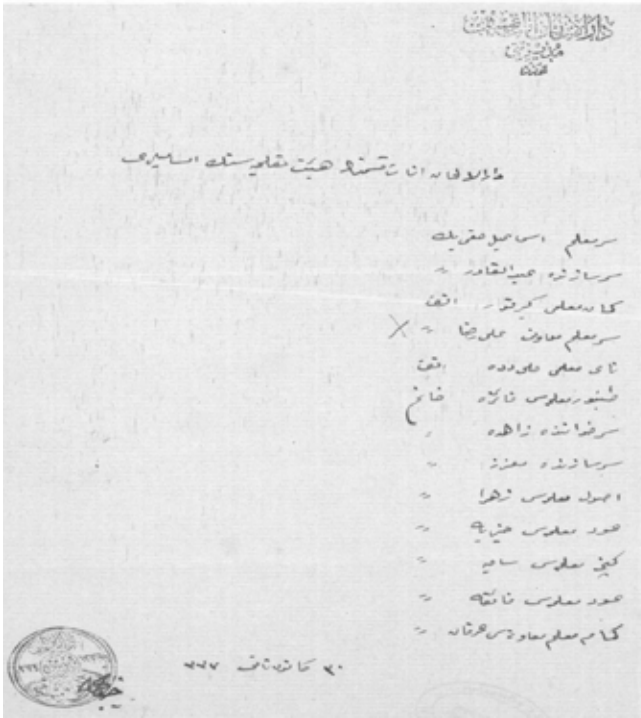
Ek-3: 15 Ocak 1917 tarihli Takvimi Vekayi'de Yayınlanan Talimatname

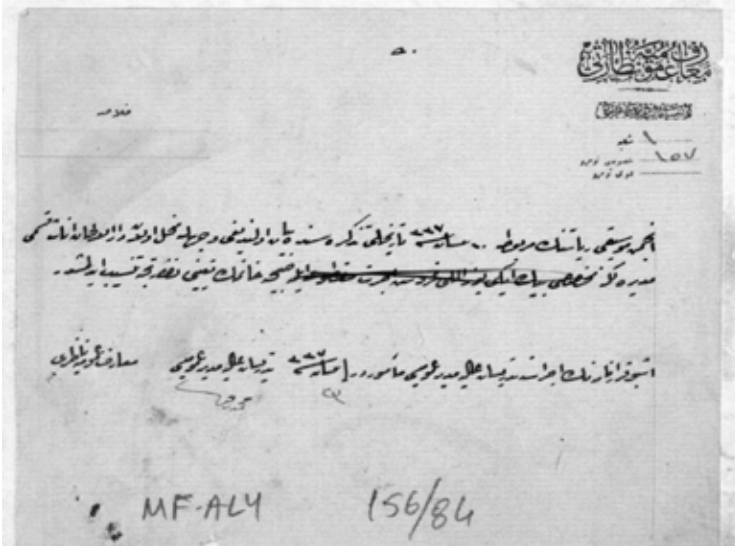
Ek-4: Darülelhan İç Tüzüğü

Ek-5: Darülelhan Tasnif Heyeti (Soldan Sağa; Zekâizade Ahmet Efendi-Irsoy, Rauf Yekta Bey, Ali Rifat Çağatay (Cumhuriyet Dönemi)

Ek-6: Dârüelhan İnâs Bölümünün Muallim Listesi

Ek-7: Sabiha Hanım'ın İnas Dârülelhanı'na Müdire Olarak Atandığını Gösteren Belge

Ek-8: Fatih, Kalenderhane, Darülelhan Sokağı (<http://emlaktownproductionweb>)

Ek-11: Kâtip Cemal Bey'in Hak Huzuru ve Maaşları Zimmetine Geçirdiğini Gösteren Belge

ذرائع اطلاعہ انات قسرا باہتلت اسامیہ بن محمد عبدالود

ردیف	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ	اسم	تاریخ
۵۰	نیچہ خانم	۱۰	زکرا بید خانم	۶	پتیس خانم	۱۱۶
۴۶	نوروز	۹۹	علیہ	۲	قارہ	۱۱۴
۴۸	عنا	۱۰۰	خیرہ	۴	پاکیزہ	۱۱۵
۶۹	شہرہ	۱۴۸	نظرانیچہ	۵	نانکھ	۱۱۶
۴۹	کتابچہ	۱۴۰	نہشت	۶	قدسیہ	۱۱۷
۶۷	رفلز	۵۴	عبتہ	۷	رضارہ	۱۱۹
۷۴	شیرہ	۹۵	صیبہ	۹	شکرہ	۱۲۰
۷۵	سیر	۷۲	کریمہ	۱۱	سعدیہ	۱۲۱
۶۸	سعاد	۱۹۵	ایضہ خان	۱۳	صیبہ	۱۲۴
۵۶	نظیرہ	۷۱	مرباب	۱۲	قدسیہ	۱۲۵
۵۹	ولادہ	۱۰		۱۴	فروزہ	۱۲۶
۵۵	زایدہ			۱۵	محمدہ	۱۲۷
۶۰	زلفیہ			۱۶	شیخہ	۱۲۸
۴۹	صمد خان			۱۸	صغیہ	۱۲۹
۸۶	شعبہ			۲۱	شیرہ	۱۳۲
۶۶	کتابت			۲۲	نیچہ	۱۳۸
۷۱	سعادت			۲۴	شیرہ	۱۳۹
۶۴	عزیزہ			۲۵	مستحبہ	۱۴۶
۸۹	ماجدہ			۲۷	ضربہ	۱۴۷
۷۰	تیمہ			۲۸	سمر	۱۴۹
۹۴	میرزا			۲۹	علیقا	۱۵۱
۹۱	قاروقالیہ			۳۰	مزدقم	۱۵۲
۴۱	نقیبہ			۳۱	پنجی	۱۵۳
۱۴۴	شعبتہ			۳۲	سعودہ	۱۵۶
۱	مسقا			۳۳	شعبہ	۱۵۷
۱۴۲	نورانی			۳۴	پتیسہ	۱۵۸
۶۲	پنجیہ			۳۵	شیرہ	۱۵۹
۵۲	کوزیہ			۳۶	دنیقہ	۱۶۰
۴۴	عبیدہ			۳۸	سلسی	۱۶۱
۱۱۲	شادیہ			۱۰۱	سویہ	۱۶۲
۱۷	شیخہ			۱۰۶	مختارہ	۱۶۳
۱۴۴	شعبہ			۱۰۲	قدسیہ	۱۶۴
۱۵۶	انورہ			۱۰۳	یحییہ	۱۶۵
۱۵۶				۱۰۷	ناظرہ	۱۶۷

۲۲
۱۱۱
۱۱۶

۹۴
۱۷۳/۲۶
۹۴

MF-ALY

Ek-11: Dârüelhan İnâs Kısmı Faslı Mûsikî ve Öğrenci Listesi